

Голові разової спеціалізованої вченої ради  
ДФ 9/2024  
Національного університету  
«Чернігівська політехніка»  
д.е.н., доценту  
Попело О.В.

**ВІДГУК**  
офіційного опонента **Кравченко Мілени В'ячеславівни**  
на дисертаційну роботу **Смирнова Івана Михайловича**  
«Механізми державного управління системою надання соціальних послуг  
в умовах децентралізації владних повноважень»,  
подану на здобуття ступеня доктора філософії  
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Вивчення дисертації та опублікованих праць дає підстави для розгорнутої характеристики результатів дослідження Смирнова І.М. та визначення відповідності критеріям і нормативним вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування.

**Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок  
з науковими програмами, планами, темами**

Реалізація прав і свобод людини та задоволення громадян діями органів державної влади та органів місцевого самоврядування значною мірою залежить від доступності публічних послуг, оперативного та якісного їх надання. Система публічних послуг за останні роки набула стійкості, водночас багатократно збільшилися вимоги громадян до забезпечення якості послуг, а також розширилося коло отримувачів послуг, особливо соціальних.

За оцінками місцевого населення об'єднаних територіальних громад попри позитивні зрушення ще має місце достатньо низький рівень якості соціальних послуг. Водночас, саме якість послуг стає маркером ефективності

сервісної держави, через забезпечення контролю якості соціальних послуг досягається більш організований та прозорий процес прийняття управлінських рішень, зменшення ризиків корупції та підвищення довіри громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Особливістю сучасної системи соціальних послуг є те, що вони надаються різними суб'єктами, зокрема це: державні муніципальні установи / заклади надання соціальних послуг (стаціонарні, реабілітаційні, тимчасового перебування, у т.ч. центри зайнятості, заклади охорони здоров'я, освіти, культури); інші установи/заклади соціальної підтримки (обслуговування), у т.ч. спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі; недержавні підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, благодійні, релігійні організації; фізичні особи – підприємці та фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності на непрофесійній основі без проходження навчання та дотримання державних стандартів соціальних послуг отримувачам соціальних послуг з числа членів своєї сім'ї, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права і обов'язки; волонтери.

Отже, забезпечення та контроль якості соціальних послуг суттєво ускладнюється їх розгалуженістю, тому особлива увага має приділятися моніторингу регіональних процесів, що впливають на ефективність соціального захисту та якість надання соціальних послуг, моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг на регіональному та місцевому рівнях, де мають враховуватися співвідношення між визначеними завданнями, досягнутими результатами та витратами, спрямованими на забезпечення цих результатів.

Зазначене обумовлює актуальність теми дисертації Смирнова Івана Михайловича «Механізми державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень», її структурну побудову, наукове та практичне значення.

Таким чином, актуальність теми дисертації Смирнова І.М. окреслюється проблематикою системи надання соціальних послуг у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі, підтверджується виконанням плану науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» за темами: «Формування новітніх принципів децентралізації системи управління державою» (номер державної реєстрації 0114U004425) та «Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (номер державної реєстрації 0120U105292), де автором обґрунтовано механізми державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень.

### **Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірності**

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки й рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, у сукупності вирішують важливе наукове завдання – розробку теоретико-методичних засад формування механізмів державного управління системою надання соціальних послуг та наданні практичних рекомендацій щодо їх удосконалення у сучасних умовах державотворення. Дисертаційна робота має логічну побудову, її автор сформулював постановку проблеми, формулювання завдань, визначив різноманітні методи та прийоми дослідження.

Обґрунтованість наукових результатів, висновків та рекомендацій забезпечується використанням взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів:

- структурно-систематичний метод, який забезпечив дослідження структури механізмів державного управління системою надання соціальних послуг, її складові та зв'язки між ними, дав змогу з'ясувати відносини,

повноваження та деталі між суб'єктами надання соціальних послуг, функції, які вони виконують;

- метод аналізу, який дозволив вивчити передовий вітчизняний та закордонний досвід розробки та впровадження механізмів державного управління системою надання соціальних послуг;

- хронологічний метод, який забезпечив деталізацію зміни механізмів державного управління соціальними послугами в системі надання таких послуг в Україні в історичній послідовності;

- метод історичної ретроспективи, який забезпечив вивчення еволюції механізмів державного управління системою надання соціальних послуг з моменту їх зародження на території країни до моменту проголошення незалежності України;

- метод екстраполяції, що дозволяє оцінити можливість впровадження елементів закордонного досвіду та механізмів надання соціальних послуг у вітчизняну практику реалізації механізмів державного управління;

- методи синтезу та моделювання, використання яких дозволило сформулювати напрямок модернізації системи надання соціальних послуг та необхідність розроблення комплексного механізму державного управління цією системою;

- метод логічного сходження від абстрактного до конкретного і від конкретного до абстрактного, який дозволив сформулювати основні поняття, категорії, розширити й доповнити понятійно-категоріальний апарат дослідження, класифікувати та визначити їхню сутність і зміст механізмів державного управління системою надання соціальних послуг;

- методи узагальнення та програмного цільового призначення забезпечили формування напрямів вдосконалення механізмів державного управління системою надання соціальних послуг в Україні.

Теоретико-методичні положення, практичні рекомендації і висновки, сформульовані дисертантом, є достовірними. Обґрунтованість одержаних

результатів підтверджується значним обсягом оброблених економіко-статистичних та аналітичних даних. Інформаційною базою дослідження виступили: вітчизняні та зарубіжні наукові публікації, нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані й аналітичні матеріали, інші публічні джерела для офіційного інформування громадськості.

### **Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження**

Аналіз тексту дисертації показує, що наукову новизну складають наступні основні результати:

1. Обґрунтовано авторську модель моніторингу регіональних процесів, що впливають на ефективність соціального захисту та якість надання соціальних послуг. Запропонований моніторинг передбачає такі етапи:

- формування системи показників, що характеризують модернізаційний рівень сфери соціальних послуг;

- визначення рівнів розвитку регіону за такими складовими, як рівень модернізації економічної сфери, модернізаційний рівень демографічної складової та модернізаційний рівень зайнятості;

- визначення вагових коефіцієнтів для кожної групи показників та розрахунок інтегральних показників, ранжування регіонів;

- вибір критеріїв класифікації та групування регіонів відповідно до рівня модернізації сфери соціальних послуг;

- визначення регіональних особливостей відповідно до рівня модернізації надання соціальних послуг кожної групи регіонів, виявлення найважливіших проблем кожного регіону.

2. На цій основі доводиться ключова наукова теза про те, роль держави має бути скорочена до встановлення ключових пріоритетів, розробки політики стратегічного планування у цій сфері, мінімізуючи безпосередню участь у процесі надання соціальних послуг, а модернізація системи надання соціальних послуг має бути на принципах децентралізації та субсидіарності,

що передбачає перекладення частини повноважень, ресурсів та відповідальності за надання соціальних послуг з верхніх рівнів державного управління на більш низькі, забезпечуючи їх самостійне управління та виконання якнайближче до бенефіціарів.

3. Автор надав системну оцінку науковим підходам до класифікації механізмів державного управління системою надання соціальних послуг, які, на відміну від наявних, дозволяють:

- виокремити комплексний державний механізм управління відповідною системою надання послуг, а також окреслити його зміст, сутність та взаємозв'язок його складових у контексті дотримання вимог та стандартів Європейського Союзу;

- структурувати стратегічні напрямки удосконалення комплексного механізму державного управління системою надання соціальних послуг в Україні, які мають забезпечити: рівні можливості бюджетного фінансування; розробку та прийняття нормативно-правових актів, що регулюють вдосконалені механізми державного управління соціальними послугами; підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів на соціальні послуги; регулювання бюджетного законодавства щодо можливості спрямування бюджетних соціальних видатків недержавним організаціям, що надають соціальні послуги; запровадження системи оплати праці соціальних працівників, яка підвищить репутацію професії та посилить соціальну захищеність соціальних працівників залежно від складності та обсягу роботи, яку виконують соціальні працівники, та звернути увагу до рівня освіти та професійних вимог соціальних працівників в умовах сьогодення.

### **Практичне значення результатів дослідження**

Основні наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня практичних рекомендацій і науково-методичних підходів; головні висновки та пропозиції, отримані в результаті дослідження, можуть бути використані в

управлінській діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Зокрема, матеріали дисертаційного дослідження використані у діяльності Головного управління Національної соціальної сервісної служби в Чернігівській області та Гончарівською селищною радою.

Теоретичні результати проведеного дослідження використано в освітньому процесі Національного університету «Чернігівська політехніка», а саме в роботі кафедри менеджменту та адміністрування впроваджуються окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційного дослідження при викладанні дисциплін «Управління соціально-гуманітарним розвитком України», «Регіональне управління та місцеве самоврядування», «Інституціональні засади публічного управління та адміністрування», «Теорія, історія та методологія публічного управління».

### **Повнота викладення основних положень дисертації у наукових виданнях**

За результатами дисертаційного дослідження автором було опубліковано 9 наукових праць, з них: дві статті – у виданнях, що індексуються у наукометричній базі Web of Science, три статті – у наукових фахових виданнях, чотири публікації – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 6,53 д. а., з яких автору належить 4,84 д. а.

Автором дотримані вимоги п. 8, 9 постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Анотація кваліфікаційної наукової праці Смирнова І.М. повною мірою відображає основні положення та результати, що викладені у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

## **Дотримання принципів академічної доброчесності**

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім.

### **Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації**

У цілому відзначаючи позитивні сторони дисертаційного дослідження Смирнова І.М., водночас потрібно висловити деякі зауваження, побажання й дискусійні положення:

1. На нашу думку, робота була б змістовно багатшою, якби автор навів історичну ретроспективу створення та реформування діючих суб'єктів системи надання соціальних послуг в Україні, використав аналіз їх ефективності.

2. У першому розділі дисертації на рис. 1.4 (с.59) автором представлено «Схему механізму державного управління системою надання соціальних послуг», в якій не розкритими залишаються методи та інструменти управління системою надання соціальних послуг в Україні.

3. У другому розділі дисертації «Аналіз функціонування механізмів державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень» варто було б представити алгоритм оцінки функціонування механізмів державного управління системою надання соціальних послуг, зміст критеріїв ефективності та процедуру їх визначення.

4. Вважаємо, що недостатньо висвітлено проблеми та суперечності впровадження Закону України «Про соціальні послуги» (2019р.) та Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг (2021р.) у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, адже кількість отримувачів



соціальних послуг значно збільшилася (ВПО, особи з інвалідністю та інші), детермінувавши нові складнощі й виклики.

5. Дисертантом запропоновані дієві напрями діяльності фахівця з мобілізації громадян для вдосконалення якості соціальних послуг, але пропозиції обмежено тільки розширеним розглядом особливостей надання соціальних послуг для сімей з дітьми, натомість інші категорії реципієнтів соціальних послуг не аналізуються, що є, на нашу думку, суттєвим упущенням автора.

6. Дисертаційному дослідженню в цілому бракує порівняння методологічних, динамічних характеристик та тенденцій надання соціальних послуг, які притаманні країнам Європейського Союзу, оскільки в роботі описані лише існуючі моделі моделей співпраці між державними та неурядовими організаціями в системі надання соціальних послуг.

7. У роботі мають місце деякі неточності стилістичного та технічного характеру, наприклад, нумерація висновків, на окремих сторінках порушена логіка викладення тощо.

Водночас висловленні зауваження та пропозиції мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки наукового дослідження, яке в межах визначених мети та завдань є цілісним і ґрунтовним, а також не применшують наукової цінності дисертаційної роботи.

### **Загальний висновок про відповідність дисертації**

#### **встановленим вимогам**

Дисертаційна робота Івана Михайловича Смирнова «Механізми державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему для українського суспільства. У ній отримано нові результати, які у сукупності мають важливе наукове значення для науки, яке полягає в розробці теоретико-методичних засад формування механізмів державного управління системою надання соціальних послуг та наданні

практичних рекомендацій щодо їх удосконалення у сучасних умовах державотворення.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота відповідає вимогам, що закріплені у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Автор дисертації Іван Михайлович Смирнов заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

**Офіційний опонент:**

доктор наук з державного управління,  
професор, професор кафедри публічного  
управління та адміністрування  
Національного авіаційного університету



Мілена КРАВЧЕНКО